

האקדמיה ללשון העברית

אוסף ציפורה ואהרן בר־אדון

לתולדות תחיית הלשון העברית בדיבור־פה

ריאיון עם גברת דולה בן־יהודה
מראיין: פרופ' אהרן בר־אדון

סימול: 1-3-400

- 1 א' בר־אדון : = שלום!
- 2 ד' בן־יהודה : = שלום, אדוני הפרופסור בר־אדון.
- 3 א' בר־אדון : = מה שלומך?
- 4 ד' בן־יהודה : חן, חן, טוב מאוד.
- 5 תכיר את, בעלי, אדון, פרופסור אה, בר־אדון.
- 6 א' בר־אדון : = אדון ויטמן?
- 7 מ' ויטמן : = <אנחנו> [לא נשמע] לא נפגשנו,
- 8 א' בר־אדון : = שלום.
- 9 מ' ויטמן : = כבר פעם, לא?
- 10 ד' בן־יהודה : לא, אני אינני חושבת.
- 11 מ' ויטמן : = אצל [לא ברור ולא נשמע היטב]
- 12 ד' בן־יהודה : = לא, לא!
- 13 א' בר־אדון : = אני חושב שלא, אבל,
- 14 מ' ויטמן : = [לא נשמע]
- 15 א' בר־אדון : = אולי, אולי. [שלושתם מדברים יחד]
- 16 ד' בן־יהודה : בכבוד. אינני חושבת אפילו שאנחנו נפגשנו ממש.
- 17 א' בר־אדון : אני חושב שדיברנו פעם בְּ־<טלפון>.
- 18 ד' בן־יהודה : זה מאוד יכול להיות, כן.
- 19 א' בר־אדון : [לא נשמע] אולי נפגשנו ב־ [לא נשמע].
- 20 ד' בן־יהודה : אָה, זה יכול להיות. זה יכול להיות. כן! מה שלומך ומה מעשיך הטובים ומה הביאך הלום?
- 21 א' בר־אדון : מה הביאני הלום.
- 22 ד' בן־יהודה : כן.
- 23 א' בר־אדון : ובכן כאמור, אני, עוסק ב־ חקר ה־ תְּחִיּוּת ה־ עברית.
- 24 ד' בן־יהודה : = כן?
- 25 א' בר־אדון : ואני מעוניין אה, להיפגש עם אה, כל וְתִיקֵי הַדּוֹר,
- 26 ד' בן־יהודה : = כן?

28	א' בר־אדון : לשמוע מה יש להם ל־סֶפֶר.
29	ד' בן־יהודה : = כן?
30	א' בר־אדון : ו־ אין כל ספק, שאת, בין ה־,
31	ד' בן־יהודה : = [צוחקת] יש לי משהו לספר, מה?
32	א' בר־אדון : = ה־ ראשונים, ל־,
33	ד' בן־יהודה : רציתי לשאול אותך <דבר>, האם במקרה אתה, קשור עם היום הזה שיופיע
34	ברדיו? יום העברית? [מבטאת עייין וריי"ש גרוניות. חיי"ת גרונית נשמעת גם כן
35	בדרך כלל. מבטא זה שגור על לשונה]
36	א' בר־אדון : לא.
37	ד' בן־יהודה : מפני שצלצלו אליי מהרדיו ש־ באיזה זמן שהוא בנובמבר, כן, נדמה לי, לא,
38	בדצמבר באיזה זמן שהוא, יש תוכנית של יום שלם על השפה העברית.
39	א' בר־אדון : כן, שמעתי משהו במעומעם [מדגיש את העיי"ן הגרונית] על זה, אבל אה, לא,
40	אין, אין לי קשר ישיר אל ה־ דבר הזה, ואני שמח לשמוע ש־ הם באמת פעילים
41	אה, בכיוון אה, הזה. אדרבָה ואדרבָה!
42	ד' בן־יהודה : אדוני פרופסור להיסטוריה במכללה העברית, לא?
43	א' בר־אדון : = לא, אני פרופסור ל־ בלשנות עברית; עוסק בבלשנות,
44	ד' בן־יהודה : = בבלשנות, כן, נכון.
45	א' בר־אדון : = בבלשנות כללית.
46	ד' בן־יהודה : = נכון, כן. איפה, במכללה? באוניברסיטה?
47	א' בר־אדון : כרגע אני נמצא כאן, כן. כרגע אני נמצא,
48	ד' בן־יהודה : = זאת אומרת איפה היית עד עכשיו?
49	א' בר־אדון : בארצות הברית,
50	ד' בן־יהודה : אהה.
51	א' בר־אדון : אם שמעת על מקום שנקרא אוסטין טקסס?
52	ד' בן־יהודה : או [מתפעלת], מה אתה אומר? זה באמת מעניין.
53	א' בר־אדון : אז היינו שם.
54	ד' בן־יהודה : אהה, זה מעניין. אז היית שם כל, כל השנים האלה, זאת אומרת. כן?
55	א' בר־אדון : כל השנים זה דבר מופרז אבל... [צוחק]
56	ד' בן־יהודה : = שנים רבות.
57	א' בר־אדון : = [צוחק] הייתי שם. [צוחק במבוכה]
58	ד' בן־יהודה : = שנים רבות. שנים רבות.
59	א' בר־אדון : = זמן רב.
60	ד' בן־יהודה : = אבל מוצאך ישקאלי?
61	א' בר־אדון : כן. בוודאי.
62	ד' בן־יהודה : מפני ששמך ידוע לי, ואני שמעתי עליך, ו־, אבל... מה? [דבריה נקטעים]
63	מ' ויטמן : = <הרב נסים> אומר שיש מספר בר אדונים.
64	ד' בן־יהודה : לא, אין פרופסור [מטעימה את המילה] בר אדון מסֶפֶר.

- 65 מ' ויטמן : =נכון, נכון, נכון.
- 66 ד' בן־יהודה : יש בר אדונים, אבל לא פרופסור בר אדון.
- 67 מ' ויטמן : אה, היה לך איזה קשר לפני שנתיים, עם איזה סימפוזיון על ה' שאלה
- 68 הנכבדה, ה' קול קורא של אליעזר בן יהודה, ב' אלף שמונה מאות שבעים
- 69 ותשע?
- 70 א' בר־אדון : =אה, לא היה לי קשר, אה, ישיר לזה. [מדבר עם מ' ויטמן יחד]
- 71 מ' ויטמן : =לא, זה היה ב־Columbia University, היה ב־Boston Jewish College, אה,
- 72 נדמה לי, <אני לא זוכר> איך קוראים לזה, היה גם ב־Oxford <לא נשמע
- 73 היטב>.
- 74 א' בר־אדון : =לא. כן. לא, לא היה לי.
- 75 מ' ויטמן : =היה מספר שמות ר' איכשהו, אינני יודע, השם ש', ש' שמך היה מתאים לזה,
- 76 נאמר ככה איכשהו. <נו טוב! אבל זה לא. אבל זה לא>.
- 77 א' בר־אדון : =אני אני, מכיר את ה' אנשים, חלק מהאנשים שהיו שם.
- 78 מ' ויטמן : =באוקספורד זה היה, אה, מה שמו,
- 79 ד' בן־יהודה : =מנדל.
- 80 מ' ויטמן : =מנדל, כן.
- 81 ד' בן־יהודה : =פרופסור מנדל, אתה, אתה בוודאי מכיר אותו בשמו, לכל הפחות.
- 82 א' בר־אדון : =בשמו אה...
- 83 מ' ויטמן : =אה, והיה גם אחד פה ב' [לא ברור] בירושלים,
- 84 א' בר־אדון : =פרופסור רבין?
- 85 ד' בן־יהודה : =רבין? כן, טוב, נו זה... לא.
- 86 מ' ויטמן : =רבין, לא, לא, לא, [לא ברור]
- 87 א' בר־אדון : =הוא לא השתתף,
- 88 מ' ויטמן : =איזה בר-זי-לי? ברזילי?
- 89 ד' בן־יהודה : =ברזילי, כן, נכון, פרופסור ברזילי.
- 90 מ' ויטמן : =גם פה במכללה נדמה לי.
- 91 א' בר־אדון : =לא.
- 92 מ' ויטמן : =היה לו, הוא היה שמה, ב' השתתף.
- 93 א' בר־אדון : =מי? יצחק ברזילי?
- 94 מ' ויטמן : =ב־Columbia University, נדמה לי אז.
- 95 ד' בן־יהודה : =אה, יצחק, זה יכול מאוד להיות, כן. [מדברת עם בר אדון בזמן שוויטמן
- 96 ממשיך לדבר, והשיחה ביניהם אינה נשמעת בבירור]. מתי זה, בר־אדון?
- 97 א' בר־אדון : =יצחק ברזילי הוא [לא ברור] לי מהאוניברסיטה.
- 98 מ' ויטמן : =מ־Columbia University, זהו. אבל אני דיברתי איתו פעם בטלפון אחרי
- 99 זה, לפני שנה, שנתיים נאמר, אז הוא סיפר לי שהוא פה בארץ <עכשיו>, אבל
- 100 אולי הוא בינתיים עזב.
- 101 א' בר־אדון : ייתכן שהוא בא ל' ביקור, על כל פנים יצחק ברזילי עובד ב...

102	מ' ויטמן : =בקולומביה, כן. הוא היה ב[לא ברור].
103	א' בר־אדון : ו'
104	[00: 05]
105	הוא גם כתב אה, [מכחכח בגרונו] משהו, בנושא הזה.
106	מ' ויטמן : =מממ.
107	ד' בן־יהודה : =כן. כן, נכון מאוד, נכון.
108	מ' ויטמן : =אני אף פעם לא קיבלתי את זה ממנו, הוא הבטיח לשלוח לי אבל הוא לא
109	שלח.
110	א' בר־אדון : אני, חושב שהוא הבטיח גם לי. [שלושתם צוחקים] אבל אנחנו ידידים טובים,
111	ו' [לא נשמע].
112	ד' בן־יהודה : כן, טוב! אז לי יש רעיון, מכיוון שאני כל כך עייפה מכל מיני הרצאות, בזמנים
113	האחרונים אני הרציתי הרבה מאוד, אני מרצה עוד ועוד, ו' שיעורים יש לי גם
114	כֵן, שאני מעט עייפה. ולכן, אני חושבת שאולי הדבר היותר טוב, טוב ביותר
115	באמת, זה, שתשאל אותי שאלות
116	א' בר־אדון : = <בסדר>, יופי.
117	ד' בן־יהודה : =ואשמח לענות.
118	א' בר־אדון : =בדיוק כך. ו'
119	מ' ויטמן : =טוב, אז אה, [לא נשמע]
120	ד' בן־יהודה : =ואתה רוצה, צריך לעבוד, כן. כן, אז אתה [לא נשמע]
121	מ' ויטמן : =אני צריך [צוחק] ל>התכוון למספר דברים<.
122	ד' בן־יהודה : =כן, נכון. טוב.
123	א' בר־אדון : ובכן כך. אה, ? יש הרבה דברים, ש' אני כמובן יודע, אבל, למען ה' השלמות,
124	אני אשאל שאלות גם, מסוג השאלות שאני יודע. ו' אני כמובן [רעש הקשה
125	במכונת כתיבה]
126	ד' בן־יהודה : =אבל מקס>י, אני חושבת שזה קצת מפריע. א' איך נעשה? כי כתיבה על
127	המכונה זה קצת... כן,
128	א' בר־אדון : =כן. אני מקליט את זה.
129	ד' בן־יהודה : =לא, הוא מקליט את זה, זה קצת מפריע. אז אה, מה, איך נוכל לסדר?
130	מ' ויטמן : =מה, אתם מקליטים פה?
131	ד' בן־יהודה : כן, כנראה. אבל עכשיו אני, יש לי שאלה.
132	מ' ויטמן : = [לא נשמע] <לא, בסדר>, לא לא לא,
133	ד' בן־יהודה : =אתה יכול אה, לא לעשות את זה עכשיו?
134	מ' ויטמן : =אני לא יכול [לא נשמע], <אני צריך לעבוד>.
135	ד' בן־יהודה : =כן, זאת אומרת אתה צריך את זה ל' <לְהַפְגִישָה> שלך?
136	מ' ויטמן : = <אני צריך לעשות את זה עד שבע פחות עשרים. כן>.
137	ד' בן־יהודה : = <לְהַפְגִישָה> הזאת?
138	מ' ויטמן : = <עד שבע פחות עשרים>, אבל עכשיו שש, חמש וחצי עוד מעט, אז טוב,

	נראה.	139
	ד' בן־יהודה: טוב, נוכל ככה לגמור בערך, בערך פְּחָצִי שעה נוכל לגמור את השיחה?	140
	א' בר־אדון: זה הכול תלוי אה, בד. [צוחקת] אני מניח שזה ייקח יותר. [צוחק]	141
	ד' בן־יהודה: =אה, יותר?	142
	א' בר־אדון: =אני מניח ככה. <אנחנו צריכים> [לא נשמע. נקטע בדבריה של בן־יהודה].	143
	ד' בן־יהודה: =ואתה צריך להיות מוכן מתי?	144
	א' בר־אדון: =<אנחנו צריכים אולי> [לא נשמע. נקטע בדבריהם של ויטמן ובן־יהודה יחד].	145
	מ' ויטמן: =אוקיי, אה, תמשיכו.	146
	ד' בן־יהודה: =טוב, אבל מתי אתה תסדר את הדבר הזה?	147
	מ' ויטמן: =נו, תמשיכו את זה. תמשיכו.	148
	ד' בן־יהודה: =מה?	149
	מ' ויטמן: =<אני לא> מ[לא נשמע].	150
	ד' בן־יהודה: מה? נו טוב, אז אנחנו נחכה, אולי נִי נספיק בכל זאת, חצי שעה עד שלושת	151
	רְבָעֵי שעה. כן. כן, טוב.	152
	א' בר־אדון: ובכן כך. אני, מבין ראשית כול שאת הבת הצעירה. ביותר. נכון?	153
	ד' בן־יהודה: =נכון. כן.	154
	א' בר־אדון: =הבת הצעירה <ביותר>. אָה, מאחר אה, שה־ אה, תאריך לידתך הוא דבר	155
	שידוע ברבים, אם כן אפשר לשאול.	156
	ד' בן־יהודה: =לא. [צוחקת]	157
	א' בר־אדון: =לא?	158
	ד' בן־יהודה: =אינני עונה על זה.	159
	א' בר־אדון: =בסדר גמור.	160
	ד' בן־יהודה: =אין לי, א־ אתה יודע, התשובה שלי היא, שאינני זוכרת בְּדִיוֹק. [צוחקת]	161
	א' בר־אדון: זו תשובה מאוד דיפלומטית ו־ [לא נשמע].	162
	ד' בן־יהודה: =כן, אבל כפי שאמרת, זה כתוב הכול בספר, זה, אפשר לדעת.	163
	א' בר־אדון: עכשיו כך. את, את כמובן נולדת אה, בִירוּשָׁלַיִם.	164
	ד' בן־יהודה: כן, כמו כל [מדגישה את המילה] הילדים.	165
	א' בר־אדון: =כמו כל הילדים. [בלחש]	166
	ד' בן־יהודה: =כל יתר [מדגישה את המילה] הילדים.	167
	א' בר־אדון: =גם את נולדת בְּרָחוֹב ה־ חבֵּשִׁים?	168
	ד' בן־יהודה: לא! אני נולדתי, ב־, כמו כל הילדים, ב־ מְחִנֵּה יְהוּדָה. אם, אפילו אם אתה	169
	עובר, בְּרָחוֹב בִּן יִי, אם אתה הולך, בדרך יָפוֹ, כן? יש, על יד המשטרה שהייתה	170
	לפני, הטורקית, ושעכשיו זה מול הבית, הבניין הגדול יכללי,	171
	א' בר־אדון: =או [קריאת התפעלות]	172
	ד' בן־יהודה: שם יש חוֹרְבָה, לא רחוק מזה, וגן גדול	173
	א' בר־אדון: =חורבה.	174
	ד' בן־יהודה: זה בית לְקוֹקִיָּא, שם נולדנו כולנו חוץ מאיתמר בן אבִיִּי שהיה אז בן ציון	175

[נשמע: * צִיּוֹן], והוא נולד בעיר הישנה, ב־ עיר, הוא נולד, והוא נולד באמת	176
בְּרָחוּב, ב־ איזה מקום בנחלת שבעה.	177
א' בר־אדון: = כן.	178
ד' בן־יהודה: = אה, שם הם התגוררו איזה זמן לפני [מדגישה את המילה] שעברו למחנה	179
יהודָה. שם נולד בן אב"י. נֶאֱמַר ויתר הילדים, נולדנו בבית הזה, בְּ, בְּרָחוּב יָפוֹ,	180
על יד, בחורבה הזאת של קוקיא, שהיא <כבר> [בר־אדון מדבר איתה יחד,	181
להלן], נשארתי <כבר>,	182
א' בר־אדון: = מממ, משום מה היה לי הרושם ש־,	183
ד' בן־יהודה: = ברחוב החבשים?	184
א' בר־אדון: = ברחוב החבשים.	185
ד' בן־יהודה: = לא, לא.	186
א' בר־אדון: אה, מובן מאליו, שבזמן שאת אה, נולדתי, אז, את שמעת, עברית, על אה,	187
סביבותייך,	188
ד' בן־יהודה: = כן.	189
א' בר־אדון: = אה, גם מן ה־ הורים, וגם מ־ אה, מֶה־ ילדים של הבית,	190
ד' בן־יהודה: = כן. כמ־,	191
א' בר־אדון: = ואולי גם בסביבה שלך,	192
ד' בן־יהודה: = נכון.	193
א' בר־אדון: = אני,	194
[00.10]	195
א' בר־אדון: = מאוד מאוד מעוניין בְּ־ פרט הזה. כן?	196
ד' בן־יהודה: = כן.	197
א' בר־אדון: = אָה־, איתמר, כבר היה, או בן ציון, כבר היה ילד גדול, באותו, זמן.	198
ד' בן־יהודה: = כן. נכון, נכון.	199
א' בר־אדון: מכל, מקום,	200
ד' בן־יהודה: = התאריך, תאריך לידתו גם כן ידוע.	201
א' בר־אדון: = כן, אלף שמונה מאות שמונים [ברקע שעון קוקייה משמיע צפצוף] ר־ מתי?	202
ד' בן־יהודה: = שתיים.	203
א' בר־אדון: = שמונים ושתיים.	204
ד' בן־יהודה: כאשר נר־, כאשר נוסדה ראשון לציון.	205
א' בר־אדון: אה... ר־ ימימה, כבר גם כן הייתה, היא נולדה בְּ־ שמונים וארבע. אני חושב.	206
<שמונים וחמש, משהו כזה, משהו כזה, כן>.	207
ד' בן־יהודה: = <בכ־>, [לא ברור] היא, הייתה חמש שנים יותר צעירה מבן ציון.	208
א' בר־אדון: = חמש שנים? [לא נשמע] <שבע>. [מדברים יחד]	209
ד' בן־יהודה: = כן, נכון.	210
א' בר־אדון: אה, מכל מקום, הילדים בבית כבר דיברו...	211
ד' בן־יהודה: = עברית.	212

213	א' בר־אדון : = וזה, [מדברים יחד]
214	ד' בן־יהודה : = כבר הייתה משפחה.
215	א' בר־אדון : = וזה, וזה גורם חשוב. אה, את יודעת, ה' מחקר העיקרי שלי, היה בלשון
216	ילדים, לכן, אני מתעניין [דב"י: אהה] בפרט אה, הזה, ואני יודע, מתוך
217	המחקר בלשון ילדים, ש' ילדים, מושפעים מילדים אחרים, יתר על כן.
218	ד' בן־יהודה : = כן.
219	א' בר־אדון : = במקרה ש' הם שומעים, דבר מפי מבוגרים, וה' אפילו המוסמכים ביותר
220	בתחומם,
221	ד' בן־יהודה : = כן,
222	א' בר־אדון : = והם שומעים, אָה, אָה, באותו עניין, מפי ילדים [ב"י: כן], אה, ילדים, ילדים
223	קצת יותר גדולים מהם, הם מקבלים את תורת הילדים לפני שהם מקבלים
224	את תורת המבוגרים, משום שזה יותר קרוב לליבם. כך מנהגו של,
225	ד' בן־יהודה : = חוץ מה' משפחת בן יהודה. [צוחק] לא, לא, זה באמת, [ב"י: א: כן?] דווקא
226	מפני שאתה מדבר על זה, אני אומרת. [ב"י: א: כן?] חוץ, ממשפחתנו, אתה צודק
227	מאָה אחוז: הילדים [מבטאת את היו"ד בלא דגש], על פי רוב, מושפעים,
228	מיתר הילדים או יותר נכון, אה, מדברים, משתדלים לדבר אותה שפה,
229	ולעשות אותה דבר, כיתר הילדים. במשפחתנו זה, לא היה כך. כי, אסור היה
230	לנו להשתמש במילים זרות, וחובה [מטעימה את המילה] הייתה עלינו,
231	להשתמש במילים שבן יהודה הִקִּיָּה, ושהשתמשנו בבית. ולכן, לא הייתה
232	הזדמנות בעצם, אה, ל', להיות מושפעים מילדים אחרים, כי לא נתנו לילדים
233	אחרים יותר מדי לְהִתְיַדָּד, להתיודד איתנו, בכדי שלא נהיה מושפעים
234	מהעברית הזאת או מ' שפות אחרות שהם מדברים. בבית היו ה' מילים שבן
235	יהודה הכניס לתוך חיי יום יום, ובמילים האלה היינו משתמשים, בין
236	[צוחקת] אם זה התאים, או לא התאים ליתר הסביבה.
237	א' בר־אדון : אה, לא שיחקת עם הילדים ב' שכונה? = <בשכנותכם?> [מדברים יחד]
238	ד' בן־יהודה : = אומר לך האמת, כן, שיחקתי עם הילדים, מובן. אני זוכרת למשל, אה,
239	שהיו, ילדים ממשפחת... [כמה שניות שקט. מנסה להיזכר] מה שמו? ה' שופט
240	מָנִי. כן? [ב"י: א: כן]. אָחד הילדים ממשפחת השופט מני, היה חבר בבית הספר,
241	בבית ספרנו. מובן שהושפענו. אבל פָּרַגַע, שחזרנו הביתה, זה נשכח! יכול
242	להיות שברחוב דיברנו פְּמוֹהִם [הכ"ף נשמעת בשווא נח], אבל בחוזרנו הביתה,
243	אה, היה אסור ל' דבר בשפה הזאת ששמענו או פְּמִילִים ששמענו מהם. באופן
244	טבעי, אני לא זוכרת. אינני [מדגישה את המילה] זוכרת אפילו שעשו מזה
245	אִיזָה דבר רציני. אני רק זוכרת ששיחקנו עם ילדים, כן? אבל, בבית השתמשנו
246	במילים אחרות, ויכול להיות שכאשר היינו איתם, השתמשנו. למשל – או כפי
247	שאומרים היום, 'לדוגמה' [צוחקת] – היום ה' ביטוי 'למשל' נעלם, וכל דבר זה
248	'לדוגמה'. כן? למשל: אה, בכל, בין כל הילדים, היו מדברים, על אה, בְּדוֹי־על,
249	על עגבניות. אנחנו אמרנו בְּדוֹרֹת. ולא ראינו שום דבר. יכול להיות שכאשר

היינו עם הילדים, עגבניות, טוב, יהיה עגבניות אה, אני רוצה חתיכת לחם	250
בחמאה וּבְעֵגְבָנִיּוֹת – אנחנו היינו אומרים: "חתיכת לחם וחמאה וּבְדוֹרָה". כך	[00: 15] 251
שההשפעה של הילדים עלינו, אם הייתה – הייתה מחוץ לבית. וּבְרָגַע שֶׁנִּכְנַסְנוּ	252
חזרה הביתה, השתמשנו במילה, מאליו במילים של בן יהודה, כך שהייתה	253
איזה מין אה, דרשפה, אפשר לומר.	254
א' בר־אדון: באמת. זה מעניין. מי אה, הוא, מ' מן ההורים, ש', אָה... איך לר', ל', >ב< איזו	255
מילה להשתמש?	256
ד' בן־יהודה: =דרש?	257
א' בר־אדון: =דרש. [בהנגנת הסכמה]	258
ד' בן־יהודה: =כן?	259
א' בר־אדון: =שתמשו,	260
ד' בן־יהודה: =דרש מאיתנו.	261
א' בר־אדון: =שתמשו במילים?	262
ד' בן־יהודה: =אבא. מובן!	263
א' בר־אדון: =אבא עצמו?	264
ד' בן־יהודה: =כן, כן.	265
א' בר־אדון: =אני חשבתי שאימא. [נשמע מחוץ]	266
ד' בן־יהודה: לא, אבא.	267
א' בר־אדון: אבא עצמו? [בפליאה]	268
ד' בן־יהודה: =מה שהיה נוגע למילים ולדיבור [מטעימה את שתי המילים], זה היה אבא.	269
מה שהיה נוגע לכל יתר [מדגישה את המילה] החיים, זאת הייתה, [ב"א:	270
= >הייתה אימא<] אנחנו אמרנו 'אָמָא'. הינה לך דוגמה, הינה לך. כל ילד	271
אמר 'אימא'. אנחנו אמרנו 'אָמָא'. והעובדה שיתר הילדים אמרו 'אימא', לא	272
השפיעה עלינו, אלא אולי בְּרָגַע שֶׁהֵם אמרו 'אימא', אבל אנחנו אמרנו בכל	273
זאת 'אָמָא'. זאת אחת הדוגמאות הטובות ביותר. זה היה אָמָא, וזו אימא.	274
ולכן אני [מטעימה את המילה] זוכרת למשל, שכאשר היינו בבית הספר, כבר,	275
בשנים יותר מאוחרות, כשגרנו כבר באמת בְּרָחוֹב הַחֲבֵשִׁים, כן? כאשר היינו	276
כבר ילדים יותר גדולים והלכנו פה, כביכול, לפי העברית של כל יתר הילדים,	277
ושל כל יתר האוכלוסייה, הלכנו, לגימנסיה. יום אחד באנו הביתה,	278
מהגימנסיה, כן? ואמרנו: 'גימנסיה'. יום אחד באנו הביתה, ואבא אמר לנו	279
ש"ממחר נֶאֱלָךְ [ואילך], אתם תלכו למדרשה". וכש' חשבנו מה קרה, רוצים	280
להעניש אותנו, לא נלך לגימנסיה יותר – היה, הייתה, ה' אינני זוכרת בְּדִיּוֹק –	281
זה לא אוכל לומר – אם זאת הייתה אימי או אבי, ש' בְּיָאָרוּ לנו, שזה	282
'מדרשה', ולא, 'גימנסיה' וּמָאז הִלְכְנוּ לְמִדְרָשָׁה. כְּשֶׁנִּפְגַּשְׁנוּ [שווא נע] בְּאִיזָה	283
מקום שהוא, דיברנו על מדרשה! הִילְדִים [שווא נח] אמרו 'גימנסיה', אמרו	284
'גימנסיה', אנחנו אמרנו 'מדרשה'. אני משערת שמפעם לפעם, אולי, י' יצא	285
בְּכָל [שווא נח] זאת מפינו, יצאה המילה בְּכָל [שווא נע] זאת [ב"א:	286

= <גימנסיה> צוחק] =גימנסיה.	287
א' בר־אדון: זה מעניין. אה, באילו בתי ספר למדת, ולפני כן אשאל אותך, האם למדת בגן ילדים לפני בית הספר?	288
ד' בן־יהודה: =כן. היינו בגן ילדים, אבל אני מצטערת לומר ש־אינני זוכרת הרבה. אני לא מאותם האנשים שזוכרת בגילי [לא נשמע] גן ילדים, זה באמת מעניין. כלל.	289
אניני יודעת מדוע, אני שואלת את עצמי, אבל גן ילדים, לא אומר לי כלום.	290
בית הספר העממי, וזה היה בית ספר 'לְמָלִי',	291
א' בר־אדון: בלמל למדת?	292
ד' בן־יהודה: כן, בית ספר למל. זה היה בעצם בית הספר העממי, ואחרי זה, המדרשה, הגימנסיה. כן? הגימנסיה. שהייתה אז, ש־המנהל [המ"ם נשמעת בלי דגש] ה-	293
יה... מנהל הגימנסיה [מדברת בשקט. מהרהרת בקול], מי היה? אני ידעתי זאת טוב מאוד ועכשיו באמת נשכח [לא ברור],	294
א' בר־אדון: =שילר?	295
ד' בן־יהודה: שילר, בְּדִיוֹק. אדון שילר. נכון מאוד.	296
א' בר־אדון: =עכשיו, אִי את לא נכנסת לגימנסיה עם ייסודה, [ב"י: =זה...]= את הגעת,	297
את הגעת אה, יותר מאוחר.	298
ד' בן־יהודה: =אני בטוחה בָּזֶה, אני בטוחה.	299
א' בר־אדון: =כי היא נוסדה באלף תשע מאות וְתשע, אני חושב,	300
ד' בן־יהודה: =אני בטוחה, כן, מפני שאני זוכרת, שבתו של דוקטור וייץ, שהיה אז אָחַד הרופאים הגדולים, מסופר בְּאָחַד הספרים – דרך אגב, קראתי לפני ימים אחדים גם כֵן, בתו של דוקטור וייץ, היה ב-גימנסיה [מבטאת הברה הברה] הזאת, ש־כפי שאתה נכון אומר נוסדה מקודם, ולא הייתה הכיתה ה־חמישית או השישית אשר היא הגיעה, לָזֶה, ואז היה צריך דוקטור וייץ לשלם באופן מיוחד, לְמוֹרִים, ש־יפתחו כיתה, בשבילה. זה אני זוכרת אבל, תראה, זהו המעניין, אני זוכרת זה, לא מתוך זה שאני זוכרת את הדבר, [ב"א: =מממ]	301
=אלא מתוך ש־זה שקראתי.	302
[00: 20]	303
א' בר־אדון: =את זוכרת את שמה של ה', של אה,	304
ד' בן־יהודה: =לאה וייץ.	305
א' בר־אדון: =לאה וייץ.	306
ד' בן־יהודה: =לאה נִיִי, היא בחיים, [ב"א: =כן] =אתה יכול, היא, היא באמת אדם שפָּדָאִי לך לר־אה,	307
א' בר־אדון: =אני <אראיין אותה>.	308
ד' בן־יהודה: כן, לראיין. [ב"א: = <והיא>] =היא נמצאת פה בסביבה.	309
א' בר־אדון: =כאן בסביבה?	310
ד' בן־יהודה: =כן, היא גרה כאן. שמה לאה וייץ כהן.	311
א' בר־אדון: <איזה יופי>.	312

324	ד' בן־יהודה : היא נישאה ל' עורך דין אליהו [נשמע : אליהו] כהן. היא הייתה ה[מדגישה את
325	ה"א הידיעה] תלמידה, הראשונה, והשנייה, אחת מהראשונות, מהראשונים,
326	והשנייה הייתה בת דוקטור סיגל, שהיה פה אז, מפריז, שהיה רופא ב' בית
327	החולים רוטשילד, ברחוב אה, הנביאים.
328	א' בר־אדון : זה מעניין מאוד. ב', ב' מלחמת, אני אולי אקפוץ ל' איזה לתקופה קצת יותר
329	מאוחרת, [ב"י : = כן], ואחר כך אחזור... [ב"י : = כן], = ואולי, טוב, אולי מוטב
330	לפי הסדר. [מכחכח בגרונו] בבית הספר למל, באותו זמן, כבר, שלטה
331	העברית?
332	ד' בן־יהודה : = כן, [ב"א : = <מבחינה מקצועית>] = אבל לא לימדו, אבל העברית שלטה
333	כשפה, כשפה שנייה, לא כשפה אה, כללית.
334	א' בר־אדון : באמת?
335	ד' בן־יהודה : רק, אה הכול היה בגרמנית, [ב"א : = זאת אומרת] = ו-ב-עברית. [מפרידה בין
336	ההברות]
337	א' בר־אדון : = הלימודים ה' עבריים?
338	ד' בן־יהודה : = העיקריים [ב"א : מגיב, אך לא נשמע. מדברים יחד] היו בגרמנית,
339	א' בר־אדון : = כגון? חשבון ודאי היה בגרמנית.
340	ד' בן־יהודה : = [לא נשמע. מדברים יחד] חשבון, כתיבת הארץ, כל הדברים האלה.
341	א' בר־אדון : מי, מי היו מורייך? אם את זוכרת.
342	ד' בן־יהודה : לא.
343	א' בר־אדון : = ילין? ילין היה <בין>? דוד ילין?
344	ד' בן־יהודה : = אינני זוכרת, זה רק מראה לך כמה...
345	א' בר־אדון : = כן. זה... זה... [לא נשמע]
346	ד' בן־יהודה : = לא לא, זה רק מראה לך כמה צעירה הייתי, [ב"א צוחק], כמה קטנה הייתי,
347	שבאמת אינני זוכרת את ה' את [מדבר איתה יחד ולא נשמע] שמות המורים.
348	אני זוכרת את שמות [מדבר איתה ולא נשמע] המורים בגימנסיה, במדרשה.
349	א' בר־אדון : = כן, כן. נגיע עוד מעט לשם,
350	ד' בן־יהודה : = כן, כן.
351	א' בר־אדון : אה, אני אזכיר אולי כמה שמות.
352	ד' בן־יהודה : = אדון כהן היה המנהל.
353	א' בר־אדון : = את אדון כהן את זוכרת, את אפרים, אפרים כהן את זוכרת.
354	ד' בן־יהודה : = כן, זוכרת, ככה, אתה יודע.
355	א' בר־אדון : = ב' אופן עמוס? באופן עמוס. אה, דוד ילין לא, אינך זוכרת.
356	ד' בן־יהודה : הוא לא היה מורה, הוא היה מורה ב' בית ספר למל?
357	א' בר־אדון : כן, ודאי.
358	ד' בן־יהודה : אינני זוכרת בתור מורה שלנו. [ב"א צוחק] אולי בכיתות הגבוהות.
359	א' בר־אדון : = <בכיתות הגבוהות>, אולי בסמינר, בסמינר.
360	ד' בן־יהודה : = מיוחס, היה מורה, היה מורה?

- 361 א' בר־אדון : = יוסף מיוחס? אה, כן.
- 362 ד' בן־יהודה : = אני זוכרת יוסף מיוחס, כן. אני זוכרת. אבל אינני זוכרת בדיוק שהוא היה מורי. אינני בטוחה [מדגישה את המילה] אפילו שהוא היה מורי. אני יודעת שהוא היה מורה [מדגישה את המילה], אבל לא, אינני זוכרת.
- 363 364
- 365 א' בר־אדון : בעיקרו של דבר, יש לך עדות אה, בפיך אה, עדות מעניינת, ש' אה, עברית, הייתה שפה, שנייה.
- 366 367 ד' בן־יהודה : = שנייה, כן. הלוא אז, אז כמה מלחמת השפות,
- 368 א' בר־אדון : = מייד נגיע לזה.
- 369 ד' בן־יהודה : = מפני זה, שאבא דרש [מטעימה את המילה] שבבית ספר למלך למדו ב[מטעימה את ה'ב'] שפה העברית, וג[מטעימה את ה'ג'] רמנית בתור שפה זרה.
- 370 371 בעת ש', כאשר אנחנו היינו לפני זה, הייתה הגרמנית שפת ה', אינני יודעת
- 372 אפילו איך קוראים לזה בעברית, הקוריקולום.
- 373 א' בר־אדון : כן?
- 374 ד' בן־יהודה : הייתה גרמנית, ושפה שנייה הייתה עברית, זה היה בעצם, פחות או יותר מקביל בעצם, פחות או יותר מקביל. <אז כבר> היה הרבה עברית, הרבה עברית, אבל הרוב גרמנית.
- 375 376
- 377 א' בר־אדון : והילדים דיברו בינם לבין עצמם...
- 378 ד' בן־יהודה : = עברית. [ב"א : = עברית?] עברית כמה שאני זוכרת. אינני זוכרת,
- 379 א' בר־אדון : = <כלומר ב'>,
- 380 ד' בן־יהודה : = אינני זוכרת שדיברנו גרמנית בין הילדים. זה לא.
- 381 א' בר־אדון : איך שיחקתם. כששיחקתם, שיחקתם בעברית?
- 382 ד' בן־יהודה : = עברית, עברית,
- 383 א' בר־אדון : = עברית?
- 384 ד' בן־יהודה : = כן, כן.
- 385 א' בר־אדון : עכשיו, ב' באילו משחקים שיחקתם?
- 386 ד' בן־יהודה : אני חושבת ב', באמת אינני זוכרת כל כך, אני, מצטערת לומר, אבל ב'קשקש',
- 387 ו' אתה יודע מה שקראו אז קשקש?
- 388 א' בר־אדון : = לא, לא, אינני יודע מה זה.
- 389 ד' בן־יהודה : = זה צרפתית. זה... אה, בורחים ותופסים, ותופסים ובורחים,
- 390 א' בר־אדון : = תופסת?
- 391 ד' בן־יהודה : = קוראים לזה 'תופסת'?
- 392 א' בר־אדון : = מה שהילדים קוראים תופסת.
- 393 ד' בן־יהודה : = אני, אתה רואה? אינני מכירה. אני אפילו לא מכירה.
- 394 א' בר־אדון : = אז קראתם לזה קשקש בתור <נוער>.
- 395 ד' בן־יהודה : נדמה לי, נדמה לי. אני לא בטוחה. אינני בטוחה. אבל אני יודעת, זה קוראים
- 396 לזה היום תופסת?
- 397 א' בר־אדון : ממה שאני זוכר את זה, זה [לא נשמע] <תופסת>.

- 398 ד' בן־יהודה: = אתה רואה? אני אינני זוכרת זאת. אינני זוכרת שזאת הייתה, שזה היה
399 השם. אבל אני זוכרת ש־ שיחקתי עם, ילד אחד שהיה חבר לי, כן? אבל נדמה
400 לי שזה כבר היה מהמדרשה. כך נדמה לי. מפני שאני זוכרת שהיינו במדרשה,
401 והוא בא אלינו הביתה והביא לי רכבת ושיחקנו ברכבת. רכבת שהוא קיבל
402 מאביו שבא מאירופה, הרכבת הזאת אה, עם כל ה־ מסילות, אתה יודע,
403 מסילות הברזל. אינני זוכרת הרבה מילדותי, אתה יודע? מעט מאוד. [00: 25]
- 404 א' בר־אדון: ימִימה, אחותך, סיפרה לי, פעם, זה היה לפני שנים רבות, בשנות ה־50, סיפרה
405 לי ש־ אבא, לא הרשה, אינני יודע <אם> לומר, לכם, או לומר לה, משום שיש,
406 ד' בן־יהודה: = "לכם", כן, כן, לילדים.
407 א' בר־אדון: = יש הבדל, הבדל,
408 ד' בן־יהודה: = לא, לא, לילדים <שלו>.
409 א' בר־אדון: = הבדל גדול של גיל ביניכם.
410 ד' בן־יהודה: ודאי, זה כמו שני, כמעט שני דורות. כן? לא שני דורות, אבל, הרבה יותר כן?
411 א' בר־אדון: כן, אני מודע לזאת. אה,
412 ד' בן־יהודה: = מה היא סיפרה?
413 א' בר־אדון: = לא, לא <הרש־> שהוא לא הרשה לה לשחק עם הילדים, במיוחד, שלא
414 יקלקלו לה את הלשון, במיוחד לא לשחק עם אה, ילדים דוברי יידיש.
415 ד' בן־יהודה: או, כן! ודאי! זה אני זוכרת.
416 א' בר־אדון: כי מהם הוא פחד יותר מאשר מאחרים.
417 ד' בן־יהודה: = זה אני זוכרת. אפילו אני זוכרת זאת.
418 א' בר־אדון: = גם לך יש אותו ניסיון?
419 ד' בן־יהודה: אבל, בזמני כבר לא היה, העניין הזה, של הפחד [מטעימה 'פחד'] מהיידיש, לא
420 היה כל כך בוטה, כפי שהיה בזמנו של ימִימה בתור ילדה, מובן מאליו. אני רק
421 [מטעימה את המילה] זוכרת, שלא, יכולנו לדבר עם ילדים, שדיברו יידיש,
422 ושדיברו שפות זרות איזו שהן.
423 א' בר־אדון: ספרדית הייתה, ספניולית הייתה יותר,
424 ד' בן־יהודה: = גם כן, אבל לא איתנו. לא איתנו. לא היו, לא היה לנו קשר; עם ילדים דוברי
425 יידיש וספרדית.
426 א' בר־אדון: אז מה בדבר הערבית?
427 ד' בן־יהודה: לא היו חברים ערבים בכלל, אתה יודע, בזמן ההוא,
428 א' בר־אדון: = טוב, היו גם יהודים שדיברו ערבית.
429 ד' בן־יהודה: או, אבל יהודים שדיברו ערבית לא,
430 א' בר־אדון: = לא היה לכם אה, [לא נשמע]
431 ד' בן־יהודה: = לא היו, לא היו כמעט בבתי ספר ילדים אלה.
432 א' בר־אדון: אולי, נעבור אם כן למלחמת ה־ שפות. אז כבר היית אה, ילדה,
433 ד' בן־יהודה: = אז כבר יש לי. כן, אז כבר הייתי נערה, כן?
434 א' בר־אדון: = גדולה, נערה, ואַת,

- 435 ד' בן־יהודה : =ר מכירה ויודעת, והבינותי הכול, מובן! מובן מאליו, כי זה היה, בשנת אלף
- 436 תשע מאות וארבע עשרה.
- 437 א' בר־אדון : = <תשע מאות> שלוש עשרה, ארבע עשרה.
- 438 ד' בן־יהודה : = <מובן>. אז הייתי כבר ילדה מבוגרת, לכן נאני זוכרת זאת. אבל אני גם כן
- 439 זוכרת רק [מדגישה את המילה] – שהייתה ה' מלחמת השפות, שאבי עמד על
- 440 ה', דרך אגב, אנחנו קראנו לזה גזרה ולא מרפסת, לגוזזטרָה, אחר כך אחרים
- 441 אמרו גוזזטרָה, [ב"א : =גוזזטרָה] אנחנו אמרנו גזרה, [ב"א : =גזרה] והגזרה
- 442 הייתה מול... מול הכנסייה ה'אתיופית שאז,
- 443 א' בר־אדון : =החבשית, כן.
- 444 ד' בן־יהודה : =כן? אז קראו לזה החבשית. כן? [ב"א : =כן]. ואני זוכרת, [רי"ש לא גרונית]
- 445 הינה למשל, זה אוכל לספר לך, שהייתי ב'ידידות גדולה עם הילדים של בית
- 446 ה'תומות [אין שומעים דגש ביו"ד], שהיה באותו רחוב החבש'ים. היו שתי
- 447 מורות, אחת, הייתה גברת גולדשמיט, היא הייתה המנהלת, [המ"ס אינה
- 448 דגושה] ואחיה של הגברת גולדשמיט, לימד אותנו התעמלות. והיא הייתה
- 449 המנהלת של בית ה'תומות של עזרה. זאת אומרת של אפרים כהן ושל בית
- 450 ספר למל, של חברת עזרה.
- 451 א' בר־אדון : עזרה.
- 452 ד' בן־יהודה : זה אני זוכרת. פה, אני זוכרת [רי"ש לא גרונית] המשחקים עם הילדים, אבל
- 453 כל הילדים דיברו עברית, בבית ה'תומות. זאת אומרת, במשחק, כן? זאת
- 454 אומרת שבזמן הזה, כבר היה צריך להיות ככה. אלף, תשע מאות, ותשע...
455 ילדים, כן? ילדים, אלף תשע מאות ותשע, עשר, אחת עשרה, ארבע עשרה. זה
- 456 אני זוכרת שהיינו קופ-צים כולנו, הילדים, אל בית ה'תומות, והגברת
- 457 גולדשמיט הייתה מנהלת נפלאה, והיו יל',
- 458 א' בר־אדון : =עכשיו, כשאת אומרת "היינו אה, קופצים", כוונתך מאין לאן.
- 459 ד' בן־יהודה : מהבית שלנו לבית ה'תומות. זה היה, זה היה מול,
- 460 א' בר־אדון : =זאת אומרת <אחרי>, לאחר הלימודים.
- 461 ד' בן־יהודה : =כן, לאחר הלימודים או בשבת. בשבת, יום שישי, כן.
- 462 א' בר־אדון : =כי אה, ה'תומות היו כל הזמן אה, שם.
- 463 ד' בן־יהודה : =כן, כן, כן. יום שבת, בעיקר יום שבת. אבל אז דיברנו עברית.
- 464 א' בר־אדון : וה'תומות בינן לבין עצמן כבר דיברו אה, עברית?
- 465 ד' בן־יהודה : =כך נדמה לי. כן, כן. נדמה לי שכן. אינני זוכרת שהם דיברו גרמנית. באופן
- 466 [00: 30] רסמ'י. אולי, עם ה' מורים של בית ספר למל, כשהיו באים לבקר.
- 467 א' בר־אדון : =עכשיו, ב', בית ה'תומות, <כלומר> ה' האם זה היה בית ספר, ל' עצמו או
- 468 שהילדות,
- 469 ד' בן־יהודה : =[לא נשמע] כן, לא, לא, הן הלכו לבית ספר למל [לא נשמע],
- 470 א' בר־אדון : =אהה, רק חזרו. זה היה המעון שלהן?
- 471 ד' בן־יהודה : =<נכון>. זה, מעון, מעון בית ה'תומות, כן. זה אני זוכרת,

472	א' בר־אדון : =ושם נתנו להן אה, לדבר עברית [לא נשמע]
473	ד' בן־יהודה : =עברית. כן. כן לא, אני חושבת שזאת?> הייתה השפה בעצם. רק בבית
474	ספר למל, <אז כבר> אתה מבין, בזמן הזה כבר [מדגישה את המילה] דיברו
475	עברית. כבר דיברו עברית הילדים. אלא שבבתי הספר עוד לא הכניסו, את
476	העברית בתור ה-שפה של כל הלימודים.
477	א' בר־אדון : עכשיו, את יודעת אה, היטב, שב־ יחס לאפרים אה, כהן, ה־ חלוקות ה־ דעות
478	על, יחסו, על־ ל־ שפה, על אישיותו וכל מיני דברים. אפשר לומר אילו מהללים
479	ואילו מחללים.
480	ד' בן־יהודה : =כן.
481	א' בר־אדון : =ו־ דומה שהרוב אה, מחללים, ו־ היו רק אנשים, מעטים שניסו ל־, ל־ למד
482	עליו אה, זכות, ו־ לפני שנים לא רבות היו אילו יוסף יואל ריבלין, ו־ בן זאב,
483	ועוד כמה שניסו ל־ אה, לתקן אה, ביחס ל־, לְעֵבֶר, והוציאו אה, זִי, את ספר
484	זיכרונותיו של אה, אפרים כהן.
485	ד' בן־יהודה : =כן.
486	א' בר־אדון : מה? מה את [מדגישה את המילה] יודעת על האיש אה, הזה ו־ על אה, מעשיו?
487	על חלקו בכל הפרשה הזאת, מצד אחד, מצד אחר, מה זכור לך מ־ דבריו של,
488	אה, מיחסו של אבא, אליו, באופן אה,
489	ד' בן־יהודה : =התנגד! אבא התנגד; כמובן מאליו ב־ צורה, דִי בוטה. כן? ו־... כפי שאמרתי,
490	זה היה זמן מלחמת השפה העברית, <זאת אומרת> לפני זה היינו סתם ילדים
491	בבית הספר. יש לי הרגש, עכשיו, כשאני חושבת על זה, שבגיל שלנו דיברו
492	הרבה עברית בבית ספר למל. אתה מבין? כי זה היה פחות או יותר, למעלה
493	מגן ילדים וכולי, כן? אבל ה־ עברית הייתה אולי השולטת בכיתות הנמוכות.
494	עכשיו, בכיתות הגבוהות, הייתה הגרמנית שולטת. מכיוון שאני הייתי בכיתות
495	הגבוהות אז, לכן אני אומרת שאין לי, אין לי אה, תשובה, לעובדה, לשאלה
496	יותר נכון, איך דיברו, בין הילדים בבית הספר למל. בינינו, הילדים, בכיתות
497	הקטנות, דיברו עברית. כמו גם הילדים ב־ בית היתומות. אותו הדבר.
498	א' בר־אדון : בזמן מלחמת השפות את כבר היית ב־ בגימנסיה, לא כן?
499	ד' בן־יהודה : אז הייתי כבר בגימנסיה, כן, נכון מאוד. אז הייתי בגימנסיה, [ב"א : =עכשיו],
500	=בעצם לא, בעצם לא, מפני שאני זוכרת, שאמרו, לא,
501	א' בר־אדון : =באיזה גיל נכנסת לגימנסיה?
502	ד' בן־יהודה : =אני זוכרת,
503	א' בר־אדון : =באיזה גיל נכנסת לגימנסיה?
504	ד' בן־יהודה : [כמה שניות שקט] אתה לא תאמין לי, שאינני זוכרת בדיוק, כי זה נשמע, לא,
505	לא, כי זה נשמע כאילו אינני רוצה לספר, [רי"ש לא גרונית]
506	א' בר־אדון : =לא, לא, לא.
507	ד' בן־יהודה : אבל אינני זוכרת בדיוק הגיל שאני נכנסתי לגימנסיה; אני כן זוכרת ש־ אמרו
508	לנו שיוציאו אותנו מבית ספר למל ב־ ב־ בימים האלה. שאנחנו נצא מבית ספר

למל ונלך לגימנסיה. זה היה הזמן שהוציאו אותנו מבית ספר למל, ו' הכניסו אותנו לגימנסיה.	509
א' בר־אדון: =ה' סיבה שאני שואל, משום שהגימנסיה, קראו לזה גימנסיה אבל זה לא בְּדִיּוֹק מה שגימנסיה כיום, כלומר אחרי כיתה, שמוֹנֶה כיתות וכן הלאה.	510
ד' בן־יהודה: =לא, לא, זה היה אותו הדבר, אבל לא היו שמוֹנֶה כיתות. לכן אני אומרת לך שלא וייץ, שזאת הייתה באמת שאלה גדולה מה לעשות איתה, כי לא הייתה כיתה שמינית. אבל הכיתות הקטנות, הרביעית, החמישית, עד החמישית – היה. נדמה לי שאני הייתי ברביעית, כך נדמה לי, ה' זיך אין לי זי; אימי	511
זוכרת את ילדותה, משנת, היא אמרה תמיד משנת שתיים ושלוש. אני לא. אינני זוכרת את ילדותי. כמ-עט. הילדות היחידה שאני זוכרת זה מהגימנסיה.	[00: 35] 517
החברים, החברות בגימנסיה, במדרשה כפי שאנחנו קראנו, לא היו שום דבר, יתר הילדים הלכו לגימנסיה. אנחנו הלכנו למדרשה [ב"א: =למדרשה] ו' זה אני זוכרת ש' כולנו דיברנו עברית, ולא הייתה שאלה יותר.	519
א' בר־אדון: עכשיו, כשאני דיברתי, ב' ראשית שיחתנו על השפעת אה, ילדים על ילדים אחרים, התכוונתי בעצם, גם, אולי באותו, בזמן הצגת השאלה, אפשר לומר, בעיקר, לילדים בבית. כלומר, מאחר שאת היית, ה' ילדה הצעירה ביותר,	520
ד' בן־יהודה: =הצעירה, כן, כן.	521
א' בר־אדון: היית מוקפת אה, בבית, ב' ילדים, ו'	522
ד' בן־יהודה: =בדיוק.	523
א' בר־אדון: =אחים ואחיות.	524
ד' בן־יהודה: =בדיוק.	525
א' בר־אדון: אה, בן ציון נשאר עוד בזמנך בבית עד שהוא כבר עזב?	526
ד' בן־יהודה: =לא, הוא לא היה בבית. הוא היה ב' ברלין, הוא למד, בברלין,	527
א' בר־אדון: =כן, יש בערך עשרים שנות, עשרים שנה של הבדל ביניכם.	528
ד' בן־יהודה: =כן, כן, של הבדל, ודאי. הוא למד בברלין, ואחר כך בצרפת, ואני זוכרת זה טוב מאוד, כשגרנו, אבל זה כבר כשגרנו, לא בְּרָחוּב התבשִׁים, אלא בבית בבית קוקיא בְּרָחוּב יָפוֹ, כן? אני זוכרת, אבל גם כן כך, כמו [לא ברור] היום,	529
או הזמן, או התקופה, שהוא חזר, לירושלים, לבקר, במשפחה, ואז אני זוכרת כמה אנחנו דיברנו עליו, כעל, איזה, אדם גדול, [צוחקת] היינו ילדים, הוא היה גדול מאוד, אני זוכרת שזה היה הרושם הַחֲזָק, שבא אלינו אחינו הגדול,	530
<אבל> כבר – אדם, אתה יודע.	531
א' בר־אדון: =כן.	532
ד' בן־יהודה: =אני משערת שהוא היה, מתארת לעצמי בגיל עשרים ושתיים, שלוש, ארבע, אינני יכולה אפילו זאת לומר. אני רק זוכרת שזה היה הרושם, הכביר, על הילדים, בפרט עליי, מפני שאני הייתי הצעירה, אבל הוא היה הגדול, ה' ה' האח הגדול.	533
א' בר־אדון: =ו' הוא, אבל ודאי שבבית היו באותו זמן, אה,	534

ד' בן־יהודה : = כולם. כל הילדים.	546
א' בר־אדון : = ימ־ ימִימה ועֵדה ו־ אהֹוד,	547
ד' בן־יהודה : = או [מילת קריאה], ימִימָה, לא, היו הרבה. היו, בזמן הזה... לא ימִימָה, היא	548
גם כן כבר לא הייתה.	549
א' בר־אדון : = <גם היא כבר>?	550
ד' בן־יהודה : = גם היא כבר לא הייתה. היינו הארבעה, אנחנו.	551
א' בר־אדון : = אז, מי, מי מי הילדים ש[לא נשמע]?	552
ד' בן־יהודה : = אנחנו, אהוד,	553
א' בר־אדון : = כן, כן, אהוד,	554
ד' בן־יהודה : = עֵדָה, [ב"א : = עֵדָה] דולָה, [ב"א : = ואת?] היא ו[לא ברור] [זלפה?]. אבל היא,	555
גם כן, איננה יותר. ו־ זה מה שאני זוכרת, אינני זוכרת הילדים שהיו בנינו.	556
א' בר־אדון : = עכשיו,	557
ד' בן־יהודה : = זאת אומרת לאימי הייתה הבת הראשונה דבורה, שנפטרה, אשר נפטרה,	558
א' בר־אדון : = נפטרה בהיותה ילדה קטנה.	559
ד' בן־יהודה : = בת שבע.	560
א' בר־אדון : = או, בת שבע. אז, כמעט, אולי לא הספקת אפילו להכיר אותה.	561
ד' בן־יהודה : = לא, אני נולדתי אחריה. [צוחקת] אני נולדתי אחריה. מפני זה נתנו לי השם	562
דולָה, אז לא יכולתי להכיר אותה מובן. היו יתר הילדים, אבל היא, נפטרה	563
בגיל שבע, וְאני נולדתי אחרי זה, ואז נתנו לי את השם דולה, בכדי שהשם לא	564
יישפח בבית.	565
א' בר־אדון : = עכשיו כך. ה־ אציג את השאלה בצורה זו : [כמה שניות שקט] האם היו	566
מקרים, שבהם אה, את, הלכת בעקבות ה־ אחים והאחיות, ב־ דיבורך, ולא,	567
לפי ה־,	568
ד' בן־יהודה : = שפה השולטת ברחוב, נאמר.	569
א' בר־אדון : = זה מצד אחד, ומצד אחר, אבא ואימא, במיוחד אבא, שוודאי היו לו דרישות	570
מְעַבֵּר,	571
ד' בן־יהודה : = נכון.	572
א' בר־אדון : = ל־ למה שאתם עשיתם,	573
ד' בן־יהודה : = נכון, נכון.	574
א' בר־אדון : = כלומר, אתם הייתם במקום, אמצעי, ממוצע.	575
ד' בן־יהודה : = כן, נכון.	576
א' בר־אדון : = בין אבא מצד אחד, וה־ ילדים האחרים ברחוב.	577
ד' בן־יהודה : = נכון, נכון.	578
א' בר־אדון : = האם, הרגשת שהיה מין מצב כזה?	579
ד' בן־יהודה : = כן, כן, הרגשתי בפירוש. כי, לעגו לנו, מובן.	580
א' בר־אדון : = כן?	581
ד' בן־יהודה : = מפני ש<באנו> בְּמילים של־, שלא השתמשו יתר הילדים. ולכן כש־ סיפרנו	582

על אַמא, [צוחקת] אז לעגו לנו,	583
א' בר־אדון: = וזה לא השפיע עליכם.	584
ד' בן־יהודה: = לגמרי לא. זה, זה הדבר המעניין. בכל הדבר [רי"ש לא גרונית] זהו הדבר	585
המעניין. [שעון הקוקייה קורא 6 פעמים] עד איזו מדרגה, עד איזו מדרגה, היה	586 [00: 40]
כוחו של אבי, מושלט עלינו.	587
א' בר־אדון: למשל למה הדבר דומה? אני רואה את הי' הילדים ברחוב מאה שערים, ילדי	588
נטורי קרתא, וגם הם אינם שמים לב ל' זה, אלה קנאים אה, בְּדיוק באותה	589
צורה,	590
ד' בן־יהודה: = בדיוק, בדיוק,	591
א' בר־אדון: = והם אינם שמים לב לאנשים,	592
ד' בן־יהודה: נכון. נכון.	593
א' בר־אדון: = להפך, אולי זה נותן להם מין אה, מידה של אה, גאוה.	594
ד' בן־יהודה: = גאוה, בדיוק. כן, בדיוק.	595
א' בר־אדון: = האם היית אומרת שגם אצלכם הייתה מין,	596
ד' בן־יהודה: = כן, אני חושבת, כן. אני חושבת שזהו, כי פה, הי' היה כוחה של אימי. זה	597
לתת לנו ההרגשה ו' ההבנה ש' אנחנו אחרים מהיתר, מפני היותנו, מבניו של	598
אליעזר בן יהודה, ואין קְאָבִיכֶם. אין שני לְאִבִיכֶם. נְמָה שהוא עושה, זהו,	599
הדבר הגדול ביותר, ולכן, אפילו אם קשה לנו, אנחנו, צריכים, מאוד להתגאות	600
בו, ו' לי הייתה חברה דרך אגב, באמת, היִנָּה עכשיו אני נזכרת, הייתה לי	601
חברה טובה מאוד, וזאת הייתה צילָה רבינוביץ'. בת ה' סוחר הידוע, יעקב	602
רבינוביץ', בירושלים.	603
א' בר־אדון: היא עודנה בחיים?	604
ד' בן־יהודה: לא, לא, לא. היא נפטרה צעירה מאוד, היא נפטרה בת, נדמה לי 15, היא	605
נפטרה בשנת הארבה. וזה היה לפני המלחמה, לפני מלחמת, אולי אפילו בתוך	606
מלחמת העולם הראשונה. והיא נפטרה בזמן הזה. שנה אחר המלחמה או...	607
או, אני חושבת שזה היה בעצם בְּמִלַח ב' בְּזִמְנֵן המלחמה. והיא הייתה חברתי.	608
ואיתה נפגשנו, איתה נפגשנו. עם בני משפחת רבינוביץ'. משפחת רבינוביץ',	609
אדון והגברת רבינוביץ' וה' ה' בעל העסקים רבינוביץ', אשתו חָנָה הייתה	610
ידידה גדולה של אימי, נילדיה נֶאֱנַחְנוּ נפגשנו. אני רק רוצה לכבות את זה, כי	611
נדמה לי שחס מאוד פה מפני שכבר מדליקים את ההסקה נדמה לי.	612
א' בר־אדון: = כן, כן.	613
מ' ויטמן: <את יכולה לכוון את זה להנה>.	614
ד' בן־יהודה: = אה, כן. נכון.	615
מ' ויטמן: = <פה לא חס>	616
ד' בן־יהודה: = <מאחורי, פה>, שם לא חס, אני מתארת לעצמי. צדקת מאוד.	617
מ' ויטמן: = [לא נשמע] <לראות אם אני יוצא>.	618
ד' בן־יהודה: טוב, אתה ת', תסובב את זה בצורה כזאת. [רעש גרירת כיסאות] תסובב את	619

זה בצורה אחרת, אם אתה רוצה.	620
מ' ויטמן: = [לא נשמע היטב. לא ברור].	621
ד' בן־יהודה: = [לא מובן] ככה אתה יכול לצאת בקלות על ידי שתסובב את זה. הינה, כן, זה	622
אני זוכרת. ש' בעיקר דיברנו עברית, כן, אבל הם דיברו רוסית במשפחה.	623
הילדים דיברו עם ההורים רוסית. אנחנו דיברנו עם ה', עם הבנות, עברית.	624
א' בר־אדון: הה, ב' אם אינני טועה, ימימָה נתנה לי בְּשִׁעְתוֹ, את ה' רושם, ש' מפעם לפעם,	625
מדי פעם בפעם היו באים אה, ושואלים את אבא, בזמן המשחק: "אבא, איך	626
קוראים לדבר הזה, איך קוראים ל' דבר הזה".	627
ד' בן־יהודה: = הילדים.	628
א' בר־אדון: = הילדים, כן, היא הייתה באָה.	629
ד' בן־יהודה: = כן, כן.	630
א' בר־אדון: אני מתאר לי שגם אה, בן ציון, ו' אבא היה מפעם לפעם אומר: "חכי רגע",	631
והיה הולך לבדוק. כמובן, הרגע הזה היה, שעות וימים. ו' לא הייתה לילדים,	632
לילדים אין סבלנות לחכות לדבר כזה.	633
ד' בן־יהודה: = נכון.	634
א' בר־אדון: = אז הם כבר המציאו מה ש' המציאו. אני גם מתאר לי, וְאני אדבר איתך	635
גלויות, אם אנחנו רוצים לדעת מה התרחש, צריך <לדבר גלויות>. אני גם	636
מתאר לי, ש' למרות אה, העובדה ה' בלתי שנויה במחלוקת, כן? ש' אבא ידע	637
יותר מכל אה, בני המשפחה, ידע עברית יותר מכל בני המשפחה, יחד עם זה,	638
אני מניח, לפי טבע ה' דברים, לפי מנהגו של עולם, ש' אתם הילדים דיברתם	639
עברית יותר רהוטה מאשר אה, אבא, משום ש' אָה, העובדה שאבא ידע את	640 [00: 45]
המקורות, לפעמים גורמת לאדם, להסס,	641
ד' בן־יהודה: = לא היה רגע כזה. לא, לא היה רגע ש' כזה. אינני זוכרת אפילו פעם אחת,	642
אבל זה כל זה בזמני, אל תשכח, שזה דבר אחר לגמרי.	643
א' בר־אדון: = מממ, <שזה> ברור. כן, מובן.	644
ד' בן־יהודה: = ימימָה, והדבר הזה, המצב הזה, מאוד ייתכן, בזמנו של ימימָה, אבל בזמני	645
זה לא היה; אבא דיבר את השפה הרהוטה, יותר רהוטה ממני. לא הייתה	646
שאלה. הייתה רק שאלה, שאם דיברנו במילה זרה הוא תיקן לנו, והיה צריך	647
לקבל את המילה, וזהו זָה. אבל לא הייתה אף פעם שאלה שהיה לי, אני רק,	648
אני יכולה רק לומר על עצמי: הרגש ולא אחותי, עבדה גם כן, הרגש, כשהוא	649
מתקשה, או שהוא צריך ללכת כפי שאתה אמרת, ללכת ולבדוק. לא היה דבר	650
כזה. לא היה דבר כזה לגמרי. זה היה, שפה רהוטה, שפה אה...	651